

Korporativismus

Korporativismus představuje mnohem nejasnější koncept než pluralismus, z několika důvodů:

1. Má negativní konotaci, protože je spojován s fašistickými režimy
2. Má nejasnou denotaci (označuje několik různých, pouze částečně kompatibilních konceptů)

Korporativismus věcně a jeho studium vědecky podporuje studium *output* funkcí (tzn. zejména udržování výkonnosti způsobu). Představují tak logický doplněk k pluralismu, který zdůrazňuje funkci vstupů politického systému, zejména způsob, jakým jsou zájmy artikulovány a agregovány.

Korporativismus je odvozen od pojmu korporace („společné organizace zaměstnanců a zaměstnavatelů téhož oboru, reprezentující (své) zájmy v politické sféře“, L. Brokl přirovnává ke stavovským sněmům feudálních konstitučních monarchií).

V moderní společnosti bývá spojován s organickým pojetím společnosti, případně křesťanskou sociální naukou (Lev XIII., *Rerum Novarum*, 1891)- nejde výlučně o téma, které by bylo vlastní pouze pravici a/nebo pouze levici. Pravice i levice dokázala v rámci specifického vztahu státu a společnosti teoreticky vyabstrahovat mechanismy, které z korporativismu činily efektivní instituci (tj. takovou, která zvyšuje zisky všech zúčastněných). Zároveň ovšem jak pravice, tak i levice v určitých kontextech argumentovaly vůči korporativismu s poukazem na to, že jde o instituci redistributivní, tj. takovou, která zvyšuje užitek pouze některých aktérů vůči jiným.

Popření toho, že korporativismus je vlastní pouze nedemokratickým režimům, provedl až v roce 1974 P.C. Schmitter, který korporativismus definoval jako:

„zastupitelský systém, v němž jsou jeho konstitutivní prvky definovány v rámci omezeného počtu jedinečných, povinných, nesoutěživých a hierarchicky řízených skupin, které jsou funkčně specializované, státě uznané nebo schválené (případně i vytvořené) a kterým je zaručena autonomní monopolní reprezentace v určitých oblastech.“

I přes tuto poměrně jasnou definici přetrvávají v sociálněvědné literatuře minimálně tři různá pojetí korporativismu:

1. Specifický způsob ekonomického uspořádání, odlišný od kapitalismu a socialismu (hlavním rozdílem je potlačení možné redistributivnosti institucí ve prospěch efektivnosti). Podstatou státního řízení převážně soukromovlastnického hospodářství v souladu s principy jako jednota, pořádek, nacionalismus a úspěch.
2. Forma státu, logický doplněk parlamentarismu. Parlamentarismus je založen na územně-individuálním způsobu reprezentace, korporativismus je založen na funkční reprezentaci. Toto pojetí souvisí s rozšířením oblastí, které jsou podřízeny politickému rozhodování. Pro stát je pak (podle K. Schuberta) výhodné zajistit, aby zájmy producentů byly organizovány v zastřešujících svazech, politické strany a zájmové skupiny byly propojeny, vztahy mezi svazem a vládou institucionalizovány, přičemž vláda je nositelem záruk a v procesu rozhodování pak hrají klíčovou roli odbory.

3. Korporativismus jako forma zprostředkování zájmu, logická antiteze pluralismu (splývá se Schmitterovou definicí). Schmitter popisuje korporativismus jako ideální typ zprostředkování zájmů, v němž existuje omezené množství svazů s hierarchicky organizovanou strukturou i členskou základnou. Svazy jsou funkčně diferencovány, vůči jiným svazům nevystupují nadřazeně, disponují státním uznáním a jsou podrobeny kontrole.

Schmitterovo pojetí je makroúrovňové, postupně dochází k „pluralismu korporativismů“ a studium celého jevu je rozšířeno i na mezo- a mikro úroveň (studium regionů, funkčních sektorů apod.), tj. dochází k přesunu zájmu od studia struktury k vyabstrahování funkčního vztahu mezi zájmy a vykonavateli politické autority.

Při podrobnějším studiu pojetí korporativismu P.Schmittera začalo být zřejmé, že korporativismus nepředstavuje logickou antitezi pluralismu, nýbrž je nutné oba koncepty vnímat jako ideální typy, přičemž způsoby zprostředkování zájmu v soudobých politických systémech leží na kontinuu mezi nimi.

Základními znaky ideálního typu korporativismu jsou:

Vstup

Dimenze reprezentace ve vztahu k členům: monopolní organizace, odlišení sfér, hierarchické organizace, nedobrovolné zapojení

Dimenze reprezentace ve vztahu ke zprostředkovatelům (vykonavatelům autority): jednoznačné uznání, strukturální začlenění, smluvní role, trvalý kompromis

Výstup

Dimenze kontroly ve vztahu ke členům: indoktrinace zájmů, organizační autorita, donucovací sankce, monopolní výhody

Dimenze kontroly ve vztahu ke zprostředkovatelům: dodržování, spoluzodpovědnost za rozhodnutí, prováděcí pravomoc

Takto definované znaky posilují koordinaci a potlačují soutěživost, je předpokládána shoda či dohoda o podobě fungování politického systému, stát v procesu zprostředkování zájmů vystupuje proaktivně a ne (jen) reaktivně.

Teoretici korporativismu rozlišují ve svých typologiích zejména mezi *státním (autoritářským) korporativismem* a *liberálním (sociálním) korporativismem* resp. *neokorporativismem*.

Autoritářský korporativismus je spojen s evropskými fašistickými a autoritativními režimy (rozdíl mezi fašistickou a nacistickou variantou- ekonomická oblast x rasa). Autoritářský korporativismus se vztahuje zejména ke druhé variantě (logická alternativa parlamentarismu).

V liberálním korporativismu jsou hybatelem zájmové organizace, jejichž cílem je zakládat a rozšiřovat svůj vliv v oblasti výkonu politických rozhodnutí. Od a.k. ho odlišuje moment konsensu zúčastněných o daném uspořádání i fakt, že o.z. zůstávají součástí občanské společnosti a jejich interakce s vykonavateli politické autority je zejména

funkcionální (harmonizační mechanismy- souvisí s krizí v padesátých letech). Tento stav vysvětluje L. Brokl problémy poválečných demokracií, které si „nemohly dovolit mrhat energií na pluralitní vyjednávání“.

Neokorporativismus je produktem obnovy zájmu o téma v sedmdesátých letech, které reagovalo na vývoj evropských demokratických systému. Podle G. Lehmbucha dochází k několika vzájemně propojeným jevům:

Zesílení centralizace zájmových organizací

Akceptace privilegovaného přístupu k vykonavatelům politické autority

Tripartismu (sociálního partnerství).

Podle L. představuje tento stav specifický vývojový stupeň evropských politických systémů. Později L. tento svůj názor modifikoval a spojil korporativismus se specifickými podmínkami skandinávských zemí (silné průmyslové organizace a odbory, přítomnost levice ve vládě). Tento názor byl později revidován přiřazením korporativismu jako typického znaku konsensuální demokracie (slučitelnost s liberální demokracií). V tomto kontextu se objevují i marxistické kritiky, poukazují za redistributivní momenty instituce korporativismu (prostředek k potlačení třídního vědomí).

Postupně se koncept začal využívat pro analýzu všech institucí s tzv. komunikačními a nárazníkovými funkcemi, které jsou nezávislé na parlamentních či stranických kanálech reprezentace.

Komunikační funkce je definována jako navazování zprostředkovací vazby mezi svazy, reprezentujícími určité zájmy a státními orgány. Nárazníková funkce spočívá v tom, že vykonavatelé politické autority přenechávají zájmovým organizacím (korporacím) vytváření např. sociální politiky. Předpokladem pro podobnou výměnu jsou centralizované zájmové organizace, sdružující práci i kapitál, schopné vykonávat autoritu dovnitř. Dochází tak k poskytnutí podílu na politickém rozhodování za nutnosti prosazení přijatých závěrů z.s.

Krise korporativismu souvisí s krizí *welfare state* od osmdesátých let XX. stol.

Typologie evropských zemí (v. Alemann):

Silný korporativismus: Rakousko, Švédsko, Norsko, Švýcarsko

Střední korporativismus: Německo, Nizozemsko, Belgie, Dánsko, Finsko

Slabý korporativismus: Velká Británie, Francie, Itálie, Irsko

Typologie zemí je značně nahodilá, neexistují zcela validní indikátory, jak měřit korporativismus, v jednotlivých zemích se míra korporativismu liší sektorově a na mezo a mikroúrovni existují silné korporativní rysy i v zemích, které jsou na makroúrovni vůči korporativismu nepřátelské. Specifickým příkladem je v tomto ohledu zemědělství, kde vyjednávání probíhá s vyloučením zájmů spotřebitelů. Jiným příkladem je bankovníctví.

Modifikovaný neuniverzální model korporativismu v dnešní době není ani tak kritizován jako teoretický koncept (zde se kritiky zaměřují na to, že korporativismus na makroúrovni by vylučoval řadu zájmů a na nerealističnost předpokladu o oddělení sektorů a stejné síle všech zájmů) jako spíše jako praktický stav, který za určitých podmínek může ohrožovat rozvoj demokracie, neboť ji zatěžuje demokratickým deficitem. To z něj pravděpodobně nečiní rovnocennou alternativu vzhledem k pluralistické teorii.